

ZÁKLADNÍ ÚDAJE: Dramatický kroužek Klíč se scházel jedenkrát týdně od konce září do konce května. V prvním roce jsme pracovali 45 minut, od března jsme mohli schůzky prodloužit až na plných 60 minut. V druhém roce jsme se pak scházeli opět na celou hodinu. Experiment počítal s dětmi pěti- až šestiletými, které byly vytipovány pedagogicko-psychologickou poradnou jako děti s LMD (šlo zvláště o děti, které trpí hyperaktivitou, velkou mírou nesoustředěnosti, problémy s navazováním kontaktů atp.). Odborný konzultant a garant celého projektu MUDr. Vladimír Komárek (FN, v Motole, Praha 5) vycházel z předpokladu, že dramatická výchova díky svým cílům, metodám a prostředkům (důraz na socializaci, komunikaci, poznávání sebe a okolního světa formou aktivních činností) může takto postiženým dětem pomoci zejména při stresovém přechodu z mateřské školy na školu základní. Činnost v kroužku jsme začínali se čtrnácti dětmi. Záhy jsme zjistili, že je to pro práci s dětmi s LMD počet příliš vysoký. Proto jsem už od listopadu celou skupinu rozdělil na dvě části, takže v každé

skupině - bereme-li v úvahu nemoci v zimním období - bylo v průměru 5 - 6 dětí, což byl právě pro počáteční fáze počet velice výhodný a odpovídající nárokům na děti i vedoucího. To, co tyto děti potřebovaly v první řadě, bylo rozvíjení schopnosti koncentrace pozornosti a dále navazování normálních mezilidských vztahů. Po této stránce dělené schůzky měly rozhodující podíl na další úspěšné práci v kroužku, protože děti - v pozdějších fázích činnosti - byly na soustředěnější práci už zvyklejší, více si uvědomovaly, že mám-li cosi vytvořit, musím spolupracovat s kamarádem i s celým kolektivem. Již v druhé polovině prvního roku jsem děti mohl opět spojit

DRAMATICKÁ VÝCHOVA s dětmi s lehkou mozkovou dysfunkcí

(Zkušenosti z dvouletého experimentu v OKD Praha 6)

do jedné skupinky a mohli jsme společně připravovat jednoduché pásmo veršů Josefa Bruknera z knížky Klíč od království. Důležitá pro klidnou práci v kroužku byla spolupráce s rodiči. Většina z nich projevovala o Klíči nepředstíraný zájem a byla ochotna se na začátku roku složit (každý z rodičů přispěl do společné kasy 10 Kčs) na nejnnutnější materiál (čtvrtky, lepidla, nůžky, barevné papíry atp.).

DĚTI, JEJICH PROBLÉMY A VÝVOJ

Všechny děti, které navštěvovaly dramatický kroužek Klíč, lze pracovní rozdělit zhruba do těchto skupin:

1. Děti hyperkinetické, u nichž se projevoval extrémní neklid, nesoustředěnost, neschopnost navázat normální kontakt s partnerem (Mirek, Tomáš, Míša).
2. Největší skupinu tvořily děti s měnícími se náladami, s měnící se intenzitou koncentrace pozornosti; velmi často podléhaly tyto děti mnoha vlivům (včetně počasí), ale nejvíce rozhodující bylo to, do jaké "kombinace" s ostatními dětmi se dostaly (některé děti je uklidňovaly, jiné podporovaly jejich problémy se soustředěním atp. (Ondra H., Míša, Kuba, Ondra V., Terežka, Zuzka, Dominik)).
3. Děti zcela zakřivené spíše autistické, úzkostlivé, jimž chyběla sebe-důvěra; i jejich problémem byla komunikace, navazování kontaktu s partnerem - dospělým i dětským (Honza a Dominik - zvláště zpočátku; později se Dominik dostal velmi rychle do 2. skupiny).
4. Zvláštním problémem v kroužku byl Jirka, který trpěl nejen neschopností soustředit se a navázat kontakt, ale hlavně neochotou spolupracovat; tvrději prosazoval svou, často (zvláště v prvním roce práce, ale občas i později) bojkotoval hru, narušoval dohodnutá pravidla, "stá-

koval". Jako výrazný problém, který patrně nesouvisel s LMD, se u něho projevovala chorobná snaha vyniknout za každou cenu.

5. V druhém roce - poté, co některé děti přestaly do kroužku z různých důvodů chodit (změna bydliště, speciální porucha - v případě Zuzany šlo o epilepsii, méně o LMD, zájem o jiný typ mimoškolní činnosti - v jednom případě) - byly do Klíče přijaty tři nové děti: Martina, čtyřletá sestra Lenky, a sourozenci Eva a Míša, kteří LMD netrpěli. Ukázalo se, že přítomnost právě těchto dětí, které netrpí LMD a které měly o práci v tomto kroužku eminentní zájem, má blahodárný vliv pro vývoj kolektivu, pro práci samu, ale hlavně pro vývoj jednotlivých, a to i velmi problematických dětí. Oba sourozenci fungovali v kroužku jako "tahouni", o něž se mohli ostatní opřít a kteří inspirovali k zajímavějším výsledkům. Hlavní problémy, jimiž trpěly děti v dramatickém kroužku:

● **ŘEČ** - Vesměs šlo u téměř poloviny dětí o špatnou artikulaci (zvl. rotacismus, špatné sykavky), ale také o překotnou, až nesrozumitelnou mluvu. Zejména na speciální artikulaci vady nebyl při tak malé frekvenci schůzek čas, i když nepravidelně po dohodě s rodiči přicházely některé děti o čtvrthodinku dříve, abych se mohl s dětmi formou individuálních cvičení věnovat nácviku správné artikulace. Překotnou mluvu jsme odstraňovali soustavnou prací v kroužku (speciální cvičení na dech, artikulaci, kontakt) i jemným připomínáním: "Mluvme

pomaleji, máme dost času nic nám neuteče."

● **SOUSTŘEDĚNÍ** - Patrně největší problém všech dětí v kroužku. Na počátku prvního roku práce bylo téměř vyloučeno hrát si s dětmi více než pět minut jednu hru. Stále bylo třeba dodávat nové podněty, měnit motivace, ale ještě spíše měnit zcela charakter her (střídat hry pohybové s hrami klidnými atd.). Právě v tomto ohledu se u dětí projevoval veliký vývoj k lepšímu - takže už v druhé polovině druhého roku se s kroužkem pracovalo v podstatě jako s každým jiným dramatickým kroužkem.

● **RYTMUS** - Velikým problémem dětí s LMD se od počátku jevil rytmus. Většina dětí měla neřešené problémy s nejjednoduššími rytmickými cvičeními a hrami (udržování jednoduchého dvoudobého rytmu, předávání rytmických figur, práce s refrémem...). Proto jsem do programu schůzek pravidelně zařazoval vedle cvičení na soustředění a na přenášení pozornosti také cvičení na rozvíjení rytmického citění. Již

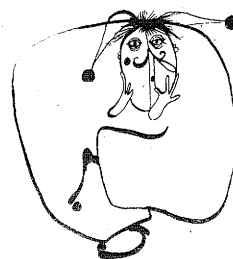
koncem prvního roku se projevil výrazné změny k lepšímu, i když potíže s rytmickým citěním se některé děti nezbavily do konce druhého roku práce.

● **SPOLUPRÁCE S OSTATNÍMI** - S problémy nesoustředěnosti úzce souvisí také problém obtížného navazování vztahů s partnerem nebo s partnery v kolektivu. Proto jsme se systematicky zaměřovali na to, aby se děti na nedostatky či neobratnosti druhého dívaly jinými očima ("Co kdyby se to stalo tobě?"), aby se učily partnera chápat, pomáhat mu.

● **KOORDINACE POHYBU** - Tyto problémy se týkají zejména jemné motoriky, s níž mají hyperkinetické děti obzvláštní potíže. K cvičení koordinace pohybů sloužily nejen pohybové hry, ale i výtvarné činnosti s různým materiálem (stříhání, lepení, vytváření plastik z papíru atp.).

● **ORIENTACE V PROSTORU** - S předcházejícím handicapem souvisejí úzce problémy orientovat se v prostoru. Na počátku prvního roku nebyly děti schopny zaplňovat rovnoměrně prostor, narážely do sebe (někdy bezděčně, někdy záměrně), necítily partnera. Protože pohybové hry byly na programu schůzek pravidelně, vymizel tento nedostatek u většiny dětí téměř úplně.

● **NESCHOPNOST KONTAKTOVAT SE OČIMA** - Základní podmínkou kontaktu a komunikace je přirozený kontakt pohledem. Ten se zprvu ukázal téměř jako nepřekonatelný problém. Většina dětí neby-

la schopna se na partnera podívat zpřímá do očí a sdělit mu třeba jen jednoduchý pozdrav. V druhém roce už tento handicap nebyl dominantní, i když se čas od času u některých dětí stále objevoval.

● **KONTAKTY DOTYKEM** - V návaznosti na kontakt pohledem jsme do programu kroužku zařazovali pravidelně i hry na fyzický kontakt (vodění "slepého" za ruku, hra na Bystrozrákého - poznej kamaráda podle obličeje jen hmatem...). Každý dramatický kolektiv má své zákonitosti a vyžaduje svůj řád. Kolektiv dětí s LMD dvojnásob. Ukázalo se, že tyto děti reagují na každou nežádoucí změnu - byť sebe-menší - neklidem, ztrátou pozornosti, po níž se soustředění dostavuje obtížněji než dřív.

Proto se osvědčilo zachovávat při koncipování a organizování schůzek jistý řád. Program schůzek byl sice různorodý, pestrý, ale ve své podstatě nebyl sestavován z příliš velkého množství typů cvičení a her; daleko více jsme pracovali s několika základními typy, které jsme ale různě motivovali a obměňovali. Půdorys schůzek byl v zásadě vždy stejný. Téměř vždy jsme začínali posezením v kroužku a volným povídáním o tom, co kdo z nás hezkého nebo pozoruhodného za celý týden zažil. Skoro vždy pak následovala honička nebo jiná bouřlivá pohybová hra. Téměř vždy bylo do programu schůzky zařazeno čtení.

Ještě více než u ostatních dětí platilo u těchto dětí, že je třeba je neustále za každou maličkost chválit. A navíc na evidentní, byť malé úspěchy upozorňovat i ostatní. Smyslem práce v kroužku bylo kromě jiného učení k toleranci a trpělivosti k ostatním lidem, proto jsme věnovali maximální pozornost důslednému potírání náznaků výsměchu a škodolibosti.

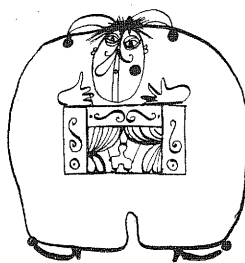
O spolupráci s rodiči už byla řeč. Realizovala se jednak v osobních i písemných informacích o činnosti kroužku (o náplni práce i o smyslu činnosti). Dále jsem pokládal za důležité, aby rodiče viděli na vlastní oči, co se dětem povedlo. Proto jsme je v průběhu dvou let třikrát pozvali na "předváděčku" jednoduchých pořadů, které kolektiv připravil. Po třech měsících - před vánocemi - to byly dvě kratičké lidové básničky z Erbenovy sbírky, rozehrané v prostoru jako řízená hra, při níž spolu s

děti vystupoval i vedoucí jako organizátor činnosti a rozehrávač; na konci prvního roku to bylo pásmo z knížky Josefa Bruknera Klíč od království, rozehrané s předměty denní potřeby (vařečky, míc, bonbón, krabice, šátky...); a na konci druhého roku jsme připravili náročnější, už desetiminutovou scénku - dramati-zaci pohádky Aloise Mikulky O hvězdě Máně, hranou plošnými loutkami ve volném prostoru (bez paravánu), které si děti samy navrhly a vyrobily.

NÁPLŇ A PRŮBĚH PRÁCE DRAMATICKÉHO KROUŽKU KLÍČ

V zásadě se osvědčil tento obsah schůzek:

1. Úvodní povídání o zážitcích (viz výše).
2. Různorodé činnosti, při nichž dostanou šanci všichni (každé dítě může vyniknout v něčem jiném - některé je šikovné na pohybové aktivity, jiné se zajímavě projevuje při výtvarných hrách, další při vyprávění atp.). Osvědčilo se motivovat většinu činností jedné schůzky jedním tematickým či jiným principem nebo prvkem (hvězdy, bonbón, vaření, kontakty od dvojic po větší skupiny...).
3. Vždy hra s pohybem a rytmem.
4. Čtení na pokračování nebo jen předčítání jednoho krátkého textu.
5. Závěrečné zastavení - stručné připomenutí toho, co jsme dnes dělali, co vše jsme se vlastně naučili, co nového či hezkého jsme vymysleli, co se nám povedlo nebo nepovedlo.
6. Seznamování dětí s různými typy textů a básniček (formou čtení nebo tím, že některé básničky sloužily jako materiál k rytmické či jiné hře).
7. Pro každou schůzku je žádoucí, aby vedoucí připravil dětem opravdický zážitek, třeba jen malý (např. první schůzka po Novém roce jen se

svíčkou, napínává situace ve hře Hlídač, napětí při hrách se zavřenýma očima, poslech vážné hudby...).

Z hlediska dobrého fungování kroužku dětí s LMD by bylo ideální, kdyby jako vedoucí pracovali dva lidé. Jeden dospělý musí práci a děti vést jako hlavní osoba, musí ji koordinovat atd. Je však výhodné, když tento vedoucí má k ruce "přihrávače", který si hraje spolu s dětmi, sleduje atmosféru ve skupině a zevnitř vedoucímu pomáhá. Zvlášť u těchto problematických dětí je důležité, aby se někdo mohl věnovat těm, kteří nejsou takřka právě v kondici a mohli by zbytečně narušovat práci ostatních. (Tento model byl ostatně žádoucí i pro práci v mateřských školách.)

Z dalších postřehů či zásad, které se osvědčily při práci:

Téměř jako zázračný prostředek zklidnění a soustředění funguje kruh - děti, které spolu s vedoucími sedí na zemi v kruhu (nikoliv na židlích za sebou jako ve škole).

Výtečným prostředkem ke koncentraci pozornosti a celkovému zklidňování dětí posloužilo pravidelné zařazování her se zavřenými očima. Po počátečních potížích (zvláště malé děti mají problémy s tím mít oči zavřené delší dobu) se po roce děti naučily vychutnávat půvab těchto her a byly schopny respektovat náročná pravidla těchto činností.

Stejně jako s kroužkem dětí bez LMD je nezbytné postupovat i tady po velmi malých krůčcích. V prvním půlroce se osvědčilo, že jsem se vyhýbal hrám s volnějšími pravidly (např. klasické hry na babu), protože děti ještě nedokázaly s těmito pravidly zacházet; teprve postupně se tomu učily a dokázaly kouzlo těchto her ocenit. Proto jsme v prvním půlroce začínali s hrami se zjevnějšími a přehlednějšími pravidly (řád udáván např. jednoduchým rytmem, příp. jasným pravidlem).

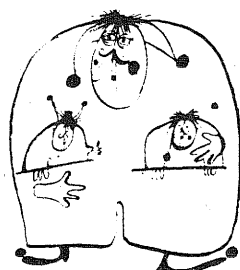
Další zásadou, kterou jsme při práci s dětmi respektovali, bylo důsledné navození partnerství mezi dětmi a dospělým. S tím souviselo i tykání a oslovení křestními jmény. Vedoucí se vždy, když to bylo možné, zapojoval sám do hry.

Jako nezbytná potřeba dnešních dětí se i tady ukázala potřeba humoru, legrace. Děti touží po každé chvilce, kdy se mohou volně, svobodně zasmát - neškodolibě, ale osvobodivě, z pocitu pohody a radosti. Je třeba jim takové chvílky připravovat co nejčastěji.

Klíč byl kroužek zaměřený především na dramatickou výchovu. Stejně tak však vedoucí zařazoval soustavně prvky výtvarné výchovy a stranou nezůstávala ani hudba (práce s rytmem, zvuky, poslech hudby z magnetofonového páska a hry motivované touto hudbou).

Jako blahodárné se ukázalo, že dramatický kroužek Klíč nebyl zřizovatelem tlačen k vystupování na veřejnosti za každou cenu. Dětský soubor má smysl jedině tehdy, když v něm jde o komplexní rozvoj osobnosti dětí, jejich rozvoj citový, rozumový a mravní, rozvíjení schopností a získávání dovedností, které budou dětem užitečné nejen v divadle, ale hlavně v dalším životě. Veřejné vystupování před diváky má svůj smysl tehdy, když je prostředkem dramatické výchovy, když u dětí podporuje smysl pro zodpovědnost, když podporuje schopnost koncentrace, když cvičí paměť atd. U malých dětí je navíc nežádoucí, aby vystupovaly před cizím publikem, protože ještě nejsou natolik vybavené, aby tak náročný úkol mohly zvládnout, aniž by upadly do šarží, nepřírozenosti a křečů. Tři minivystoupení za dva roky byly pro náš kroužek dostatečná a zcela splnila svůj cíl - informovat rodiče o práci v kroužku a vést děti k pocitu odpovědnosti za práci všech.

□ Jaroslav PROVAZNÍK

Ukázka ze 4. čísla časopisu TVOŘIVÁ DRAMATIKA, který vydává ARTAMA (IPOS) ve spolupráci se Sdružením pro tvořivou dramaturgii. Časopis si můžete objednat na adrese: Centrum dětských aktivit, ARTAMA, Sněmovní 7, 118 22 Praha 1.

Koncom februára zavítali do Bratislavy školskí inšpektori. Jej kráľovského veličenstva ministerstva výchovy a vedy Veľkej Británie. Ich úlohou bolo posúdiť úroveň vzdelávania na našich školách umeleckého zamerania na všetkých stupňoch, zoznámiť sa s prácou v školských ale aj iných špecializovaných centrách pre deti, posúdiť vzťah pedagóga a žiaka, tvorcu a napríklad člena súboru. Z východoeurópskych krajín sa zamerali na Maďarsko a Slovensko. Získané skúsenosti budú porovnávať so systémom a úrovňou školstva vo Veľkej Británii.

Návštevu sprostredkovala britská sekcia AITA a na Slovensku bolo jej garantom osvetové centrum.

S čím všetkým sa počas 5-dňovej návštevy zoznámili? Okrem oficiálnych stretnutí na ministerských úrovniach navštívili základné umelecké školy, hodiny výtvarnej a hudobnej výchovy na základných školách, VŠMU, VŠVU, IUVENTU, BIBIANU, medzinárodný dom umenia pre deti, renomované detské divadelné súbory . . .

Veľmi milo ich oslovil vzťah profesionálov k amatérom a široké spektrum aktivít na amatérskej báze. Na druhej strane boli zaskočení enormným záujmom o štúdium na vysokých školách umeleckého zamerania. Trápila ich otázka, čo bude toľko umelcov po skončení školy robiť, či sa vôbec v takej malej krajine môžu užiť. Zo spoločných rozhovorov vyplynulo, že téma drámy vo výchove bola pre slovenských hostiteľov najzaujímavejšia, nakoľko sa v slovenských podmienkach skloňuje, bohužiaľ, len sporadicky. Materiály z tejto oblasti boli preto najvyhladávanéjšie.

Z inšpektorskej správy zachytenej v zošite *Dráma na základnej škole* vyberáme kapitolu **DRÁMA A KOMUNIKÁCIA** (v skrátenej podobe publikovanej v knihe **E. MACHKOVEJ: DRÁMA V ANGLICKE ŠKOLE, ARTAMA 1991**).

Napriek tomu, že dráma môže veľa ponúknuť väčšine oblastí učiva, je zvlášť pevne spojená s jazykom a gramotnosťou. Dráma poskytuje deťom príležitosť skúmať používanie a význam ústneho a písomného jazyka. Podporuje diskusiu, uvažovanie a zaznamenávanie toho, čo sa stalo a plánovanej práce.

Skupina detí tretieho ročníka so špeciálnymi výchovnými potrebami, vrátane mnohých, ktoré mali veľké ťažkosti s čítaním, pracovala so svojím učiteľom, ktorému pomáhal školský jazykový koordinátor.

Od detí sa žiadalo, aby pozorne počúvali, zatiaľ čo jeden z učiteľov začal rozprávať príbeh, v ktorom mali pokračovať. Triedny učiteľ začal jednoducho: postava príbehu vyplá-

DRÁMA A KOMUNIKÁCIA

vala jedného pekného dňa v čine, avšak počasie sa zmenilo. Učiteľova jasná interpretácia a obrazotvorné používanie jazyka ihneď upútali záujem žiakov. Jeden po druhom pokračovali v príbehu a navzájom sa sústredene počúvali, takže ich príspevky na seba nadväzovali. Učiteľ príležitostne zasiahol, aby im pomohol zopakovať, čo sa stalo.

Deti boli vyzvané, aby vymysleli rozličné konce a jedno z nich povedalo: "Videl som túto odsúdenú loď." Toto poskytlo východisko pre určitú hru s úlohami, pričom učiteľ pridal k príbehu ďalší fakt - počul vykriknúť nejaký hlas. Deti boli požadované, aby si našli partnerov a dohodli sa o svojich úlohách - pričom jeden mal byť majiteľom hlasu. Lodné vraky boli rýchlo a účinne postavené z prevrátených stolov a stoličiek. Skupiny jedna po druhej predvádzali svoje improvizácie, obsahujúce vždy myšlienku záchranu. Deti boli silne zaangažované a dobre znášali svoju námahu. Tváre mali expresívne a pohyb bol ovládaný. Učiteľia dali také podnety, na ktorých deti mohli stavať a ktoré ich zároveň neobmedzovali pri vlastných myšlienkových prejavoch. Bolo tu niekoľko príkladov citlivého a pôsobivého používania jazyka deťmi s obmedzenou akademickou schopnosťou:

"More sa štiepe a strieka a vlny rastú . . ."

"Chcel by som veslovať nazad, ale vlny boli pevnejšie a tesnejšie. . ."

"Náhle hrmenie prestalo a sivé nebo zmodralo a vesloval som nazad k brehu. . ."

Potom nasledovali dve sekvencie bohatého dialógu, ktorý obsahoval dosť myšlienok na to, aby zasial se-

meno pre budúcu hodinu. Bola to vynikajúca vyučovacia hodina, na ktorej skupina detí so sníženou schopnosťou ukázala, že môže a vie pracovať citlivo a hodnotne. Umožnila im vyjadriť v slovách rad pocitov ako strach, úžas, počudovanie. Vyhodnotenie bolo silnou zložkou hodiny: učiteľia poďakovali deťom za ich príspevky citlivým komentárom ako "Páčilo sa mi to! Všimli ste si výraz na jej tvári?". Z učiteľovho

popisu detských reakcií na začiatku roku bolo jasné, že ich dôvera, radosť, úroveň zapájania sa, používanie jazyka a ovládanie pohybu vychádzali práve z práce s drámou. V posledných rokoch vyučovanie jazyka bolo ovplyvnené konceptami vyjadrovania a počúvania - rozvod hier s určenými rolami, ktoré majú vplyv na používaný jazyk. Dráma je vynikajúcim prostriedkom na rozvíjanie takýchto postupov, keďže deti majú možnosť úlohu prebádať a pohybovať sa z jednej role do druhej. Kvalifikované vyučovanie im pomôže uvedomiť si výsledné jazykové zmeny.

Skupina 10-11 ročných detí pracovala na viacerých vyučovacích hodinách s témou obliehania. Tróje, odchodu Grékov a nájdenia dreveného koňa. Počas predchádzajúcej hodiny sa deti samé rozdelili do rodinných skupín, napríklad ako domáci a otroci. Po krátkych improvizáciách, obsahom ktorých bola príprava na hlavnú tému hodiny, znovu vytvorili svoje rodinné skupiny. Počiatočný rozhovor používajúci každodenný jazyk o úlohách na dopoludnie pomaly prechádzal do hry s rolami. V rámci skupín a medzi nimi bola dobrá vzájomná spolupráca. Napríklad medzi rodinami sa pohyboval predavač vody a miestny učiteľ si prišiel pre svoje deti. Deti svoje role zvládli dobre a presvedčivo, hoci jazyk zostával podobný tomu, ktorý deti používali vo svojom každodennom živote. Učiteľ v rámci roly oznámil oveľa formálnejším jazykom, že Grékovia odišli. Deti prejavili svoju schopnosť reagovať ako celá skupina, vedomé si vzájomných väzieb pri zachovávaní svojich individuálnych úloh. Bol tu pocit vzrušenia a očakávania. Pri počutí učiteľovho formálnejšieho jazyka deti začali reagovať v podobnom

tóne. Učiteľ potom vkĺzol do úlohy Gréka, ktorý sa snaží presvedčiť Trójanov, aby dreveného koňa dopravili do mesta. Deti dostali úlohu, v rámci svojich rodinných skupín rozhodnúť, čo je potrebné urobiť.

Diskusia teraz zosilnela, v rodinách boli konflikty. Triedny učiteľ sa pohyboval medzi skupinami a počúval ich názory, potom ich všetkých zvolal, aby vyjadrili svoje pocity. Deti boli istejšie a pokúsili sa prispôsobiť svoj jazyk príbehu používaním oveľa formálnejšieho registra ako predtým. Ich jazyk bol ovplyvnený dramatickým kontextom a ich skúmaním légendy. Deti, inšpirované náučnými knihami a zobrazeniami gréckeho spôsobu života, napísali svoju vlastnú verziu légendy. Prečítali aj iné príbehy zo starého Grécka. Tieto skúsenosti spolu s príkladom hrajúceho učiteľa im umožnili prehĺbiť ich charakterizáciu rolí použitím vhodných jazykových registrov. Bezprostrednosť a fiktívnosť drámy často poskytne cenné impulzy pre písomné úlohy. Deti, ktoré sú ochotné prevziať úlohy, sú tiež ochotné prevziať zodpovednosť, priramanú ich adoptovanému charakteru.

Vo vidieckej základnej škole sa veko zmiešaná trieda 2. a 3. ročníka zahrala na expedíciu z inej planéty, ktorá práve pristála na Zemi. Hoci si deti boli vedomé, že situácia je imaginárna, všetky robili plány na zúčastnenie sa v tejto vzrušujúcej vedeckej fikcii. Ich trieda bola vybavená výborným "ovládacím strediskom" s príslušnými kostýmami vodiacimi na vešiaku. Nanešťastie cudzí kráľ nemohol cestovať so svojimi ľuďmi a mohol byť s nimi v styku iba prostredníctvom rozhlasových posolstiev na páskach, ktoré boli každý deň prijímané v kontrolnom stredisku. Posolstvá, ktoré zvyčajne vyžadovali ďalšie preskúmanie problémov v rámci oblasti, kde kozmická loď pristala, boli pripravované po vyučovaní triednym učiteľom, ktorý používal nahrávač s dvojakou rýchlosťou, aby zmenil svoj hlas. Deti mali značné ťažkosti pri príprave písomných správ o svojich bádaniach. Tieto správy boli dopravené ich kráľovi pomocou laserovej krabice. Veľké rozrušenie vzniklo, keď kráľ komentoval zistenia alebo žiadal ďalšie informácie o veciach len krátko popísaných v detských správach.

V inej základnej škole vedúci zástupcov chcel podporovať väčší styk

medzi triednymi skupinami. Jeho deti z 5. a 6. ročníka zostavili imaginárnu spoločnosť žijúcu v bubline na tmavej strane Mesiaca. Toto spoločenstvo sa vyvinulo cez týždenné hodiny drámy v sále, hoci väčšina práce prebiehala v triede. Tu bola zostavená prísne hierarchická spoločnosť zložená z kráľa, kráľovnej, členov rady a robotníkov so zvláštnou zručnosťou. Každý bol ustanovený na svoje miesto po napísaní žiadostí a podrobení sa pohovoru. Jednotlivci žili v jednej zo štyroch oblastí a platili rozdielne nájomné za svoje domy.

Na zvýšenie dramatického napätia učiteľ zariadil, aby žiak hrajúci kráľa, vyberal nájomné v najmenej atraktívnej obytnej oblasti. Ako dôvod bola uvedená potreba vytvoriť zvláštne fondy na údržbu. Tí, ktorí žili v tejto oblasti, boli samozrejme znepokojení touto správou. Radili sa so svojimi bankármi, ktorí viedli záznamy o mzdách a prevádzaní nájomného na počítačoch. Skupiny detí boli zainteresované do bankovníctva, vedenia novo vzniknutej stavebnej spoločnosti, produkcie ďalšieho čísla "Galaktických správ" na počítači, korešpondovali ako ľudia, žijúci na Mesiaci s inými deťmi v škole. Hoci si deti boli vedomé fiktívnosti situácie, hovorili o tom, že sa cítia ako dospelí. "Je to práve tak, ako v práci, cítite sa skutočne zodpovední."

Pre deti prvého stupňa základnej školy bol na chodbe počítač, ktorý prevádzal program "Stykového bádateľa". Mladšie deti zhotovili mapu, ktorú používali na pokrytie klávesnice. Malé deti sa mohli dotknúť niektorej oblasti mapy a potom čítať podrobnosti o časti, ktorej sa na obrazovke dotkli. To im umožnilo korešpondovať zo Zeme s postavami v priestore.

Táto práca ilustruje spôsoby, ktorými dráma stimuluje ústnu prácu detí a povzbudzuje používanie bohatších a zložitejších foriem jazyka u detí so všetkými schopnosťami, vrátane tých, ktoré majú ťažkosti s učením. Ukazuje, ako všetky deti môžu dostať vhodné príležitosti na používanie a rozšírenie rozličných polôh v ústnom a písomnom prejave.